

ВІДЗИВ
офіційного опонента, доктора філологічних наук,
професора Єсипенко Надії Григорівни
про дисертацію БОДНАР ІРИНИ МИРОНІВНИ
«Концептосфера ОСВІТА в англійській мові (національно-
маркований та індивідуально-авторський аспекти)», подану
на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за
спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Рецензовану дисертацію Ірини Миронівни Боднар присвячено актуальній проблематиці — систематизації концептосфери ОСВІТА на основі її представлення в англійськомовних довідниках, енциклопедіях та Британському національному корпусі, а також її актуалізації в художніх творах сучасного британського письменника, філолога й літературного критика Девіда Лоджа. Теоретичні положення розгляду цієї теми сформульовано в межах антропоцентричної парадигми, адже спостерігаємо моделювання концептуальних сфер у їх співвідносності з мовною картиною світу носіїв англійської мови (її британського варіанту) та індивідуально-авторською мовною картиною світу окремого представника британського суспільства. У праці є опертя на теоретичні надбання лінгвокультурології та когнітивної семантики. Основну увагу в дисертації зосереджено на побудові номінативного поля концептів, які узагальнюються в концептосферу ОСВІТА, на основі корпусної вибірки та на основі текстової вибірки з 12 авторських художніх творів. Зроблено спробу представити концептосферу ОСВІТА у порівняльній площині, а саме встановити відповідність індивідуально-авторського сприйняття освіти з її трактуванням на загальнонаціональному рівні.

З огляду на зазначене, *актуальність* дослідження не викликає сумніву з урахуванням давньої історії розвитку освіти на Британських островах і, як наслідок, встановлення чітких національних традицій в освітянській сфері, й важливої ролі освіти в британському суспільстві та в світі загалом.

Не викликає сумніву, що обсяг матеріалу, а це 471 номінативна одиниця, дібрана з лексикографічних джерел і верифікована в Британському національному корпусі, і 371 – з текстової вибірки, достатній для висновків про основні концепти досліджуваної концептосфери та її вербальну репрезентацію на загальнонаціональному та індивідуально-авторському рівнях шляхом побудови номінативних полів з урахуванням семантико-когнітивних ознак їх конститuentів. Посадження концептуально-семантичного аналізу, статистичного прийому обчислення питомої ваги сем у значенні лексеми та польового моделювання сприяє оновленому витлумаченню сутності складного лінгвоментального утворення –

Загальна канцелярія
ЛНУ імені Івана Франка
Вхідний № 1065
14. 11 2015р.

концептуальної сфери. На сторінці 42 дисертації дослідниця пише: «визначаємо концептуальний простір, об'єднаний однією преференційною темою, як концептосферу, тобто, множину концептуальних полів, які відображають певний сегмент знань».

Чітке обґрунтування мети в роботі зумовило й її логічне формулювання, окреслення конкретних завдань, котрі, як свідчить викладений зміст, були досить успішно вирішені, а їх імплементація стосовно об'єкту і предмета дає підстави констатувати, що представлене дослідження має всі ознаки самостійної завершеної кандидатської дисертації. У ній є актуальність, наукова новизна, практична цінність та певний особистий внесок дисертантки у когнітивну лінгвістику та лінгвокультурологію, а конкретніше, в дослідження когнітивної семантики, вивчення національних та індивідуальних мовних картин світу. Використана Іриною Миронівною Боднар методика моделювання концептуальних полів на основі корпусної вибірки може бути застосована для аналізу інших концептосфер в англійській (і не тільки) мовній картині світу.

Напрацювання Боднар Ірини Миронівни достатньою мірою навантажені і в прикладному аспекті, вони можуть бути досить ефективно використаними в практиці вищої освіти, зокрема: в навчальній роботі (у нормативних теоретичних курсах з лінгвокраїнознавства, лексикології, стилістики, а також у розробці й упровадженні нових спецкурсів з лінгвокогнітології, когнітивної семантики, інтерпретації тексту, корпусної лінгвістики тощо); у навчально-методичній роботі (при укладанні навчальних та методичних посібників і рекомендацій у межах проблеми, що була об'єктом і предметом авторських розвідок); у науково-дослідницькій роботі (при виконанні дипломних робіт, магістерських і кандидатських дисертацій).

Сам текст наукової праці викладено на відповідному науково-теоретичному рівні, у той же час його не перевантажено науковою термінологією. Дисертацію оформлено згідно з існуючими стандартами і кваліфікаційними вимогами. Дисертація релевантно та достатньою мірою супроводжується наочним ілюстративним матеріалом у вигляді таблиць та рисунків, які подані у додатках.

Основні результати дослідження знайшли своє відбиття у значній кількості публікацій – 21 одноосібній публікації авторки: з них 7 статей опубліковано у вітчизняних фахових виданнях, 3 статті видані в міжнародних виданнях, 3 статті – в інших наукових виданнях України, а також 8 – у збірниках тез наукових доповідей. Окрім того, дисертацію апробовано на 8 міжнародних наукових конференціях; її зміст адекватно і об'єктивно висвітлено в представленому на розгляд опонента авторефераті.

До заслуг дисертаційної роботи слід віднести струнку композиційну побудову та збалансовану структуру, що дозволяє слідкувати за розвитком

концепції дослідження. У роботі спостерігаємо послідовне представлення усіх таксонів дослідження (концепт, концептуальне поле, концептуальна сфера, національна мовна картина світу, індивідуально-авторська мовна картина світу) у двох блоках: теоретико-методологічному (розділи 1 та 2) та дослідницькому (3 і 4 розділи).

Основна увага у *теоретичному розділі «Концепти, концептосфери та мовні картини світу»* дисертації зосереджена на розкритті принципів моделювання концептуальних сфер і їх співвіднесеності з мовними картинами світу. Теоретичний фундамент роботи складають використані та узагальнені досягнення сучасної наукової лінгвістичної думки, як українських так і зарубіжних вчених. Скрупульозно та педантично описує Ірина Миронівна методи й етапи свого дослідження у *другому розділі «Методологія моделювання концептосфери ОСВІТА (національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти)* (с. 62-80). Дисертантка засвідчила належний рівень обізнаності із науковим принципами польового моделювання та використанням лінгвостатистичних методів для визначення ваги семантичного компонента значення та окреслила принципи визначення номінативної густини концептосфери ОСВІТА. У *третьому розділі «Засоби актуалізації концептосфери ОСВІТА в національно-мовній картині світу носіїв англійської мови»* авторка розкрила особливості актуалізації концептуальних полів («Людина в сфері освіти», «Освіта як процес», «Освіта як результат», «Освіта як фізичний об'єкт», «Освіта як абстрактне поняття») лексичними засобами на основі лексикографічних джерел та корпусної вибірки з British National Corpus. Позитивне враження справляє поділ макроконцептуального поля «Людина в сфері освіти» на чотири мікрополя, що уможливлює детальний аналіз різних номінацій людей, що навчають чи навчаються (с. 83-105). Великий дослідницький блок вивчення індивідуально-авторського відтворення концептів сфери ОСВІТА представлений у дисертації у *четвертому розділі «Порівняльний аналіз концептосфери ОСВІТА в національно-мовній картині світу носіїв англійської мови та індивідуальній мовній картині світу Девіда Лоджа»*. Виокремлені й прикладово проілюстровані концептуальні поля в індивідуально-авторській мовній картині світу Д.Лоджа, які, за результатами дослідження, співпадають із визначеними у попередньому розділі конструктами концептосфери ОСВІТА на основі корпусної вибірки. Головна відмінність полягає у наповненості цих концептуальних полів та у виявленні авторського метафоричного втілення понять, пов'язаних з освітою.

Слід зазначити, що узагальнені систематизовані та кількісно представлені результати наукового пошуку Ірини Миронівни, знаходимо у додатках на 60 сторінках. Вірогідність положень і висновків забезпечується опрацюванням об'ємного списку спеціальної літератури (380 позицій).

Детальна репрезентація фактологічного матеріалу, кваліфікована селекція номінативних одиниць концептів сфери ОСВІТА, глибокий когнітивно-семантичний, статистичний та лінгвокультурний аналіз їх представлення в Британському національному корпусі та авторських художніх текстах дають підстави вважати працю Ірини Миронівни Боднар плідною, вагомою та перспективною для подальших досліджень проблем когнітивної лінгвістики й лінгвокультурології.

Разом з тим, кваліфікуючи рецензовану дисертацію як багатопланове дослідження, що відповідає сучасному рівню наукових пошуків, хочемо зосередитись на деяких *недоглядах та побажаннях*:

1. Не зовсім чітко проартикульовані такі поняття, як «концептуальне поле» та «номінативне поле концепту», і, як результат, додаткового пояснення вимагає процес їх моделювання на обох визначених дослідницею рівнях: на рівні національної мовної картини світу (НМКС) і на рівні індивідуальної мовної картини світу (ІМКС) Девіда Лоджа. Зокрема, на с.73 дисертації зазначено: «Концептуальне поле розглядаємо як множину мовних одиниць, які згруповані навколо ключової ознаки і формують один з аспектів концептуального змісту». Далі на с.74 натрапляємо на таке визначення номінативного поля концепту, «як сукупності мовних засобів, які ілюструють, уточнюють, розвивають його зміст». На думку опонента, такі трактування цих понять є тотожними. Водночас на с. 67 читаємо: «верифіковані лексичні одиниці на основі своїх семантико-концептуальних ознак групуються у множини – концепти, з яких потім формуються концептополя» (с.67); отже, складниками концептополя є концепти, а не мовні одиниці. Підтвердження свого умовиводу знаходимо у розділі 3 «Засоби актуалізації концептосфери ОСВІТА в національно-мовній картині світу носіїв англійської мови» на с.83: «концептуальне поле – це угруповання концептів за спільною концептуальною ознакою, проте з різними типами внутрішньо концептуальних і міжконцептуальних зв'язків». Більш того, на рівні індивідуально-авторської картини світу польове моделювання концептосфери ОСВІТА передбачало «виявлення ключових номінативних та концептуальних одиниць» (с.72). Хотілося б почути уточнення позиції дисертантки щодо цих двох базових у роботі понять.

2. Рецензована робота насамперед націлена на опис актуалізації концептосфери ОСВІТА в національній й індивідуально-авторській мовній картинах світу. Проте відсутність гіпотези на початковому етапі дослідження і подальше її підтвердження чи спростування робить мету такого зіставного аналізу дещо нечіткою, а результати порівняльного аналізу мають швидше констатуючий, ніж інтерпретативний характер. Підтримуємо думку дисертантки, що «індивідуальна мовна картину світу є інтегральним елементом національної мовної картини світу» (с.51), тому репрезентацію концептосфери ОСВІТА в НМКС можна було б трактувати

як репрезентація-максимум, а індивідуально-авторську модель – як репрезентація-мінімум. У такому порівняльному аспекті теорія лакуарності набула б провідної ролі.

Слід зазначити, що питання лакуарності розглядаються дисертанткою на сторінках 53-54, і в додатку Д є узагальнений опис лакун, з-поміж яких превалюють лакуни мовного рівня (лексичні лакуни та лакуни-метафори). Перспективу подальших досліджень Ірини Миронівни вбачаємо у вивченні лакуніконів когнітивного рівня, які більшою мірою співвідносяться з когнітивною діяльністю мовної особистості автора.

3. Наступне зауваження перегукується з попереднім.

У четвертому розділі дисертації робиться спроба дослідити втілення концептів сфери ОСВІТА в індивідуально-авторській мовній картині світу та порівняти їх з представлення в НМКС. Цілком слушним є акцент на метафоричних репрезентаціях понять, адже саме вони є індивідуально-авторськими і, власне, лакуарними стосовно актуалізації концептосфери ОСВІТА в НМКС. Проте дисертантка чомусь розглядає метафори переважно як стилістичні засоби, забуваючи про теорію когнітивних метафор Джорджа Лакоффа і Марка Джонсона («*Metaphores We Live By*», 1980). Аналіз когнітивних метафор уможливує визначення так званих «source» і «target domains», коли накладення однієї галузі знань на іншу є джерелом нових видів відчуття і розуміння. На жаль, відсутні у списку опрацьованих теоретичних джерел роботи Михайла Васильовича Нікітіна з когнітивної семантики (2003, 2007), в яких запропонована типологізація когнітивних метафор. Саме когнітивні метафори, на думку української дослідниці Анохіної Тетяни Олександрівни («Типологія лакуніконів англomовної та україномовної картин світу», 2019) розкривають когнітивні лакунікони в пізнавальній діяльності представників того чи іншого етносу.

4. У своєму дослідженні Ірина Миронівна розглядає концептосферу ОСВІТА як лінгво-культурно-когнітивне утворення (с.24), тому особливе схвалення викликає спроба виокремити національно-марковані концепти, що входять до цієї ментальної сфери. Проте додаткового пояснення вимагають принципи віднесення концептів до національно-маркованих, адже такі поняття, як *assistant professor*, *associate professor*, *Emeritus professor*, *visiting professor*, що зазначені як національно-марковані (с.86), на наш погляд, мають статус міжнаціональних понять.

Певне суб'єктивне тлумачення спостерігаємо у назві концепту ЛЮДИНА, ЯКА ПІКЛУЄТЬСЯ ПРО МОЛОДЕ ПОКОЛІННЯ. Цей концепт, на думку дисертантки, репрезентують лексеми *teacher*, *pedagogue*, *instructor*, *mentor*, *examiner* та ін. (с.88). Невже викладацька робота цих освітян у світогляді англійців обмежується роботою тільки з молодим поколінням?

5. Рецензоване дисертаційне дослідження містить розмаїтий, багатий і місткий ілюстративний матеріал; воно насичене кількісними даними, проте,

якби Ірина Миронівна подала найбільш промовисті діаграми і таблиці в тексті дисертації, то це сприяло б легшому ознайомленні з отриманими результатами.

Слід зауважити, що висловлені критичні зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації як оригінального за задумом та виконанням, і як наслідок, завершеного наукового дослідження. Дисертація **БОДНАР ІРИНИ МИРОНІВНИ «Концептосфера ОСВІТА в англійській мові (національно-маркований та індивідуально-авторський аспекти)»**, повністю відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р.), а його авторка, Боднар Ірина Миронівна, безперечно заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – германські мови.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук, професор
завідувач кафедри англійської мови
Чернівецького національного
університету ім. Юрія Федьковича

Єсипенко Н.Г.

